

Karjalaisen Kulttuurin Edistämisseätiön hallituksen puheenjohtajan, professori Ilkka Savijärven tervehdyspuhe säätiön 60-vuotisjuhlassa 27.3.2010

Hyvät karjalaisen kulttuurin ystävät ja suosijat, arvoisat juhlavieraat!

Näinä päivinä 70 vuotta sitten alkoi karjalaisten pitkä ja monivaiheinen evakkotaival. Kotinsa ja kotiseutunsa menettäneet karjalaiset sijoitettiin Suomen muiden heimojen joukkoon, uudenlaiseen ympäristöön, missä he sitten alkoivat omaa elämäänsä rakentaa. Kokonaisuutena karjalaisväestön sopeutuminen outoihin oloihin onnistui hyvin, mutta yksilötasolla on tietenkin ollut tuhansittain erilaisia selviytymistarinoita, eivätkä ne suinkaan aina päättyneet onnellisesti.

Sopeutuminen oli välttämätöntä ja sellaisenaan positiivista, mutta uhaksi koettiin karjalaisten mukautuminen ja ennen pitkää myös sulautuminen Suomen muiden heimojen tapoihin ja tottumuksiin, uskomuksiin ja elämyksiin, ts. heräsi huoli karjalaisen kulttuuri-identiteetin katoamisesta. Ajatusta erityisen rahaston perustamisesta viriteltiin Pohjois-Karjalan maakuntapäivillä jo vuonna 1948. Asiaa ryhdyttiin valmistelemaan, ja helmikuussa 1950 kokoontui joukko karjalaisaktiiveja ensin Helsingissä, sitten Joensuussa perustamaan säätiötä, jonka tehtäväksi tuli karjalaisen kulttuurin tukeminen ja kehittäminen sekä karjalaisten perinteiden vaaliminen maassamme. Säätiön aineellinen perusta oli pitkään melko ohut, mutta idealismia ja aatteen paloa oli sitäkin enemmän. Usko karjalaiseen tulevaisuuteen alkoi elpyä ja vahvistua uusilla asuinsijoilla.

Vain muutama vuosi säätiön perustamisen jälkeen ilmestyi laaja, miltei tuhatkunta sivua käsittävä teos nimeltä Meidän maa, jossa joukko tuon ajan tunnetuimpia kulttuurielämän vaikuttajia esittelee Suomen eri maakuntia sanoin ja kuvin. Sekin on ollut yksi tapa vahvistaa kansallisen olemassaolon perustuksia, joita sota seurauksineen oli pahasti vaurioittanut. Pohjois-Karjalan osuuden tähän teokseen on kirjoittanut toimittaja-kirjailija Reino Rauanheimo, ja hänen tekstissään on yksi kappale, joka kertoo niistä odotuksista, joita vastaperustettuun Karjalaisen Kulttuurin Edistämisseätiöön tuolloin kohdistui. Luen tämän katkelman.

”Joensuu on omien kulttuuriharrastustensa ohessa saanut tehtäväkseen säilyttää myös menetetyt Sortavalan ja koko Karjalan kulttuuriperinteitä, niin että uusiin tehtäviin kuuluu kaikkien karjalaisten järjestöjen keskuspaikan hoitaminen sillä tavoin, että Karjalaisen Kulttuurin Edistämisseätiö asettuu kaupunkiin omaan ´Karjalan taloon´ ja mahdollisuuksien mukaan kokoaa sinne muun muassa luovutetulta alueelta talteen saatujen museoiden kokoelmia ja kirjastoja. Tehtävä on suunnattoman laaja, kun talletettavien joukkoon pyritään saamaan sellaistaakin, mitä esim. Viipurissa säilyi tuholta ja kulkeutui maan eri puolille.” (Meidän maa s. 478) Näin siis Rauanheimo. Silloin oltiin huolissaan erityisesti aineellisen kulttuurin, museoesineiden, kirjojen ja muun karjalaisperäisen omaisuuden kohtalosta.

Suurta koko Karjalan käsittävää kansatieteellistä museota Joensuuhun ei kuitenkaan syntynyt, vaikka aineellisen kulttuuriperinteen osuutta säätiön alkuvaiheessa pyrittiinkin painottamaan. Kansatieteellisesti arvokkaat esineet löysivät paikkansa Kansallismuseosta ja monista muista kokoelmista. Rinnalle ja ennen pitkää hallitsevaan asemaan nousi Karjalan henkisen perinteen – historian, kielen ja kulttuurin – vaaliminen, tallentaminen ja tutkimuksen edistäminen. Säätiön piiriin kuului alkuvuosista lähtien tunnettuja Karjalan historian ja perinteen sekä karjalaisten kielimuotojen asiantuntijoita, mm. historiantutkijat Heikki Kirkinen ja Veijo Saloheimo sekä kielitiedettä edustava Aimo Turunen.

Karjalaan kohdistuva tutkimus sai runsaasti uutta voimaa ja uutta ilmettä, kun Joensuun korkeakoulu v. 1969 perustettiin. Vuosien mittaan Joensuun yliopistosta muotoutuikin todellinen Karjalan ja karjalaisuuden tutkimuksen tyyssija. Varsinkin humanistisilla aloilla tämä suuntaus on alusta saakka ollut keskeisenä painoalana. Joensuu säätiön kotipaikkana oli nyt entistäkin luontevampi ratkaisu.

Toiminnan perusta ja säätiön olemassaolon oikeutus ei vuosikymmenten kuluessa ole miksiäkään muuttunut, mutta sääntöjen muotoilu sallii kuitenkin keinojen, kohteiden ja painotusten varsin huomattavan varioinnin. Näin on tapahtunutkin sitä mukaa kuin säätiön varallisuus ja omaisuuden tuotto ovat kasvaneet. Apurahoihin ja avustuksiin on tällekin vuodelle voitu varata lähes puoli miljoonaa euroa, josta tässä tilaisuudessa julkistetaan tutkimukseen ja kulttuuritoimintaan myönnettyt apurahat, yhteensä n. 350 000 euroa. Tällä kertaa emme kuitenkaan kutsu teitä, hyvät apurahan saajat, tänne eteen, vaan teidän nimenne ja myönnettyt rahasummat heijastetaan valkokankaalle.

Karjalan historian ja kulttuuriperinteen tieteellinen tarkastelu on jatkuvasti ajankohtaista ja myös tarpeellista. Akateemisen tutkimuksen kautta ihmisille välittyy pätevää tietoa Karjalasta, ja se on myös omiaan pitämään yllä Karjalaan liittyvää keskustelua ja harrastustoimintaa.

Jo useiden vuosien ajan on ollut vireillä suurisuuntainen tutkimushanke, kuusiosaiseksi suunniteltu Viipurin läänin historia. Tämä hanke sai alkunsa edistämissäätiön piirissä, sitä johtaa säätiön hallituksen pitkäaikainen puheenjohtaja, varatuomari Risto Piepponen, ja säätiö on sitä alusta saakka myös taloudellisesti tukenut. Arkikeskustelussa Karjalan vanhempi historia mielletään helposti vain kuninkaiden ja tsaarien tai Ruotsin ja Venäjän väliseksi valtataisteluksi. Historia ei kuitenkaan ole vain hallitsijoiden aikaansaannosta, vaan se on myös kaikkien niiden ihmisten tekemää, jotka ovat maan asuttaneet, sen kylät ja kaupungit rakentaneet ja sen pelot raivanneet. Suomelle kuuluneessa Karjalassa sen ovat pääosin tehneet karjalaiset.

Karjalan uudemman historian kannalta taas olennainen tapahtumaketju on 105 päivää kestänyt talvisota. Tämän sodan kuitenkin Neuvostoliitto ja sittemmin myös virallinen Venäjä on halunnut häivyttää ihmisten tietoisuudesta, vaikka Suomen kannalta juuri talvisota on avainasemassa, sillä se saattoi karjalaisten elämän ja siten myös Karjalan historian aivan uudelleenlaiseen tilanteeseen. Asiasta on viime aikoina keskusteltu vilkkaasti ja tulkintoja on spekulatiivisesti venytetty suuntaan jos toiseenkin, mutta ainakin karjalaisilla on oikeus edellyttää tutkimukselta faktoihin perustuvaa yksiselitteistä totuutta. Karjalan historian tutkimus on taitolaji, ja odotamme uteliaina, millainen kokonaiskuva Viipurin läänin historiasta saadaan syntyään.

Apurahakohteiden tätä päivää ovat myös monitieteiset useampia tutkijoita käsittävät työryhmät. Parhailaan käynnissä oleva Ilomantsi-tutkimus, jossa ovat mukana perinteen, historian, kielen ja kirjallisuuden edustajat, on niistä hyvänä esimerkkinä. Tämä kolmivuotinen hanke on suurin tähänastisista säätiön rahoittamista mikrohistoriallisista tutkimuksista, ja sen tavoitteena on kattava kuva siitä mitä kaikkea Ilomantsi nykyisin on.

Edistämissäätiön tuella on vuosikymmenten mittaan julkaistu useita pitäjän historioita ja kymmenittäin kyläkirjoja, eikä loppua ole vielä näkyvissä. Kyläkirjat syntyvät yleensä oman kotiseutunsa ja sen asukkaiden menneisyydestä kiinnostuneiden harrastajien toimesta. Ne eivät aina täytä tiukan tieteellisiä kriteerejä, mutta silti niillä on suuri merkitys muistitiedon tallentajina ja karjalaisen kulttuurin ylläpitäjinä. Näiden harrastajien toimesta on pelastettu myös valtava määrä korvaamatonta valokuva-aineistoa. Erityisen tärkeää on ollut menetetyn Karjalan kylistä kertovan perinteen ja muistitiedon talteen saaminen.

Karjalan kieli on viime aikoina saanut osakseen huomiota ehkä enemmän kuin vuosikymmeniin. Joitain vuosia sitten tehtiin Joensuun yliopiston suomen kielen oppiaineen toimesta ja Opetushallituksen rahoituksella perusteellinen selvitys karjalan kielen asemasta Suomessa. Tehtävän suorittajaksi saatiin karjalan kielen hyvä tuntija, maisteri Matti Jeskanen, jonka kirjoittama raportti sisälsi paitsi analyysin myös useita ehdotuksia karjalan kielen aseman parantamiseksi maassamme. Todella suurena voittona saatiin muutamaa vuotta myöhemmin karjalan kielen professuuri Joensuun yliopistoon. Professorin viran perustaminen näin pientä kieliyhteisöä varten on ollut yliopistolta rohkea päätös aikana, jolloin yksiköiden suuruus ja kriittinen massa on miltei kaikessa kehittämistyössä etusijalla. Tyytyväisyyttä on lisännyt myös se, että valtiovalta on hiljattain myöntänyt karjalan kielelle virallisen vähemmistökielen aseman. Karjalan kielen tutkimus ja opetus sekä ponnistelut tämän kielimuodon elinmahdollisuuksien turvaamiseksi ovat ansainneet myös säätiömme tuen.

Tiede ja taide eivät kulttuuri-ilmiöinä ole toisiaan pois sulkevia vaan pikemminkin toisiaan täydentäviä. Tieteellisen totuuden rinnalla on näet aina olemassa myös emotionaalinen totuus, joka käsityksiimme ja mielipiteisiimme vaikuttaa, ja sen ilmentäjinä taiteen eri lajit ovat keskeisessä asemassa. Esimerkiksi satojen vuosien takaisin yksilötason kokemuksiin ei tieteen menetelmillä yllätä, mutta aiheeseensa perehtynyt kirjailija voi niitä hyvinkin uskottavasti kuvata. Siksi myös taiteet ovat viime aikoina tulleet yhä näkyvämmiin säätiön apurahojen piiriin. Karjalaisen Kulttuurin Edistämissäätiön tunnetuimpia taidemäärärahoja on ollut Karjalan kirjallisuuspalkinto, joka nyttemmin on muutettu laaja-alaisemmaksi Karjalan taide- ja kulttuuripalkinnoksi.

Karjalainen kulttuuri tarvitsee omaa maata jalkojensa alle, ja sitä sillä on Pohjois- ja Etelä-Karjalassa. Näiden alueiden väestön toimeliaisuus ja hyvä koulutustaso sekä menestyvä elinkeinoelämä ovat ratkaisevassa asemassa silloin, kun pohditaan karjalaisen kulttuurin ja siten myös tämän säätiön tulevaisuutta. Tieteellisen tutkimuksen ja ammattitaiteen edistämisen rinnalla säätiön apurahapolitiikan keskeisenä tehtävänä on myös Pohjois- ja Etelä-Karjalan väestön aktivoiminen erilaisiin kulttuuriharrastuksiin. Tuen kohteena voi olla niin kesäteatteri, taidenäyttely kuin kuoro- orkesteri- tai tanssiryhmienkin toiminta. Eikä unohtaa pidä myöskään nuorison ja lasten kulttuuriharrastuksia tai opiskelumahdollisuuksia, sillä heidän kauttaan turvataan karjalaisen kulttuurin jatkuvuus. Jo säätiömme perustajat ymmärsivät, että karjalaista kulttuuria on edistettävä ja uudistettava eikä vain säilytettävä.

Säätiö on yleiskarjalainen, vaikkakin sen tuloa tuottava omaisuus ja lahjoituksina saadut rahastot ovat pääosin keskittyneet Pohjois-Karjalaan ja tämä asiain tila heijastuu luonnollisesti myös apurahojen ja avustusten jakoon. Emme unohda menetettyä Karjalaa; sen historiaa tutkitaan ja sen perinteitä vaalitaan, mutta me haluamme rakentaa ja puolustaa ennen muuta sitä Karjalaa, joka meillä nykyisin on. Näihin linjauksiin perustuu Karjalaisen Kulttuurin Edistämissäätiön apurahapolitiikka.

Arvoisat juhlavieraat! Nurmeksessa syntynyt ja siellä lapsuutensa viettänyt P.J. Hannikainen sävelsi ja sanoitti Karjalaisten laulun kesähuvilallaan Kuhmoisissa, Keski-Suomen ja Hämeen rajamailla kesällä 1899. Siitä tuli pysyvästi kaikkia Suomen karjalaisia yhdistävä ja heidän omakseen tuntema maakuntalaulu, mutta se sai heti ilmestyttyään aivan käsittämättömän suosion myös muissa maakunnissa, ja tuon erityisasemansa se on säilyttänyt näihin päiviin saakka. Tässä laulussa sanat ja sävel kuuluvat erottamattomasti yhteen; se on maakuntalaulujen ehdotonta eliittiä niin sävelen kuin sanottavansakin puolesta. Karjalainen luontokin kuvataan siinä musiikkina: ”Lauluna sen kosket kuohuu, ikihongat humajaa, säveleitä salot huokuu, järven aallot loiskuaa.” Ja kolmannessa säkeistössä runoilija-säveltäjä peilaa menneisyyttä mutta ennakoi suorastaan kohtalon omaisesti myös seuraavan vuosisadan traagisia tapahtumia. Näin P.J. Hannikainen muistuttaa meitä jatkuvasti

siitä, että Karjalan asia on aina myös koko Suomen asia.

Laulaen ja soittaen karjalainen on tottunut ilmaisemaan ilonsa ja surunsa, menneisyyden kaipuun ja tulevaisuuden uskon. Laulut muuttuvat ja laulajat vaihtuvat, mutta itse musiikki, se säilyy karjalaisuuden viestin viejänä ja tunteiden tulkkina. Laulusta ja soitosta olemme tahtoneet myös tämän illan ohjelman rakentaa. Karjalaisen Kulttuurin Edistämisseuran puolesta toivotan teidät kaikki sydämellisesti tervetulleiksi juhlimaan 60-vuotiasta säätiötä ja nauttimaan illan ohjelmasta.